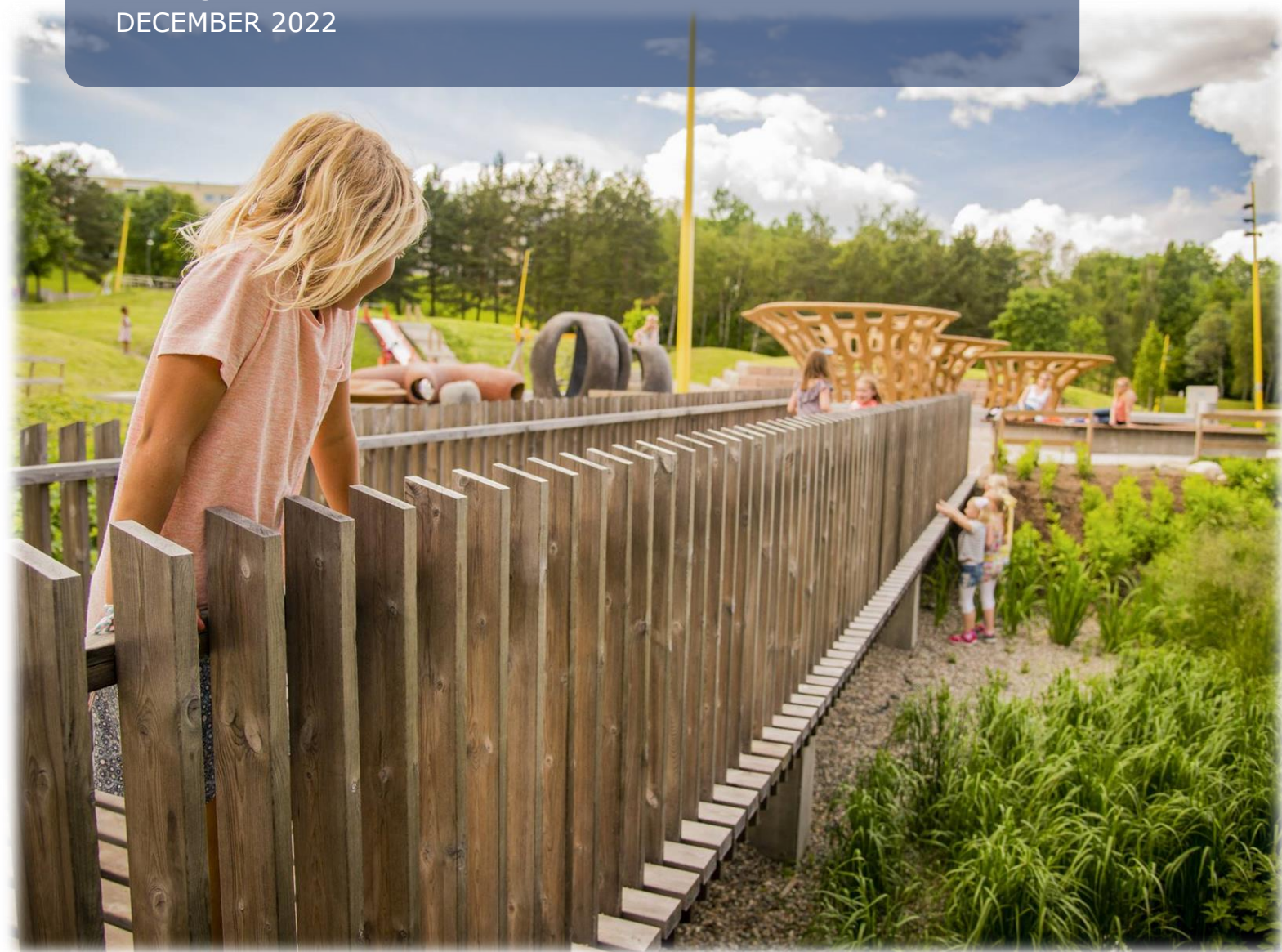


EVALUERING AF MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER

SVENDBORG KOMMUNE

RAPPORT
DECEMBER 2022



INDHOLD

1.	Hovedpointer om mangfoldige læringsmiljøer på skolerne i Svendborg Kommune	2
2.	Indledning	6
2.1	Evalueringens formål	6
2.2	Kort om evalueringens metodiske tilgang og datagrundlag	6
2.3	Læsevejledning	7
3.	Oplevelse af den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer	9
3.1	Tværgående pointer på tværs af aktører	9
3.2	Oplevelse af den overordnede ramme fra skoleledelsens perspektiv	10
3.3	Oplevelse af den overordnede ramme fra det pædagogiske personales perspektiv	11
3.4	Oplevelse af den overordnede ramme fra elevernes perspektiv	12
3.5	Oplevelse af den overordnede ramme fra forældres perspektiv	12
4.	Skolernes omsætning af rammen for mangfoldige læringsmiljøer	14
4.1	Understøttelse og kommunikation i arbejdet med rammen	14
4.2	Følgeskab i arbejdet med at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis	15
4.3	Tilgange til arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer	16
5.	Oplevede virkninger af mangfoldige læringsmiljøer	19
5.1	Oplevede positive virkninger for elevers trivsel og læring	19
5.2	Oplevede negative virkninger for elevers trivsel og læring	21
5.3	Oplevede virkninger på personalets trivsel	23
6.	Forhold med betydning for omsætning af mangfoldige læringsmiljøer	25
6.1	En heterogen elevgruppe behøver ikke at være en hindring	25
6.2	Tydelig og praksisnær ledelse	25
6.3	Behov for kompetenceløft på en del skoler	26
6.4	Pædagogisk personales motivation	26
6.5	PPR's konsultative rolle	26
6.6	Fysiske rammer	26
6.7	Forståelse og opbakning fra forældrene	26
6.8	Tilstrækkelige ressourcer	27
7.	Fremadrettede opmærksomhedspunkter	28
7.1	Opmærksomhedspunkter til forvaltningen	28
7.2	Opmærksomhedspunkter til skoleledelser	28
8.	Bilag: Metodisk tilgang og datagrundlag	29
8.1	Metodisk tilgang	29
8.2	Dataindsamling og datagrundlag	29

1. HOVEDPUNKTER OM MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER PÅ SKOLERNE I SVENDBORG KOMMUNE

I 2019 vedtog det daværende Børne- og Ungeudvalg i Svendborg Kommune en overordnet ramme for skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer på 0-18 års-området. Rammen tager udgangspunkt i et ressourceorienteret børnesyn og fordrer, at alle elever mødes med respekt, ambitioner og høje forventninger til deres udvikling og deltagelse i fællesskabet. Det overordnede formål er at sikre, at alle børn og unge – også børn med særlige behov – har mulighed for at deltage i betydningsfulde og udviklende fællesskaber. Den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer er Svendborg Kommunes tilgang til at løfte folkeskolens opgave med at tilgodese alle børns læring og trivsel, herunder at undervise elever med særlige behov sammen med deres klassekammerater i den almene undervisning¹.

I 2022 besluttede Svendborg Kommunes nye Børne-, Unge- og Uddannelsesudvalg at igangsætte en evaluering for at belyse, hvordan skolerne konkret arbejder med mangfoldige læringsmiljøer, samt hvilke virkninger arbejdet medfører. Evalueringen præsenterer et øjebliksbillede af, hvordan skolerne i Svendborg Kommune i efteråret 2022 – knap tre år efter vedtagelsen af rammen for mangfoldige læringsmiljøer – arbejder med at omsætte rammen i praksis. Resultaterne og fundene i evalueringen afspejler, hvilke udviklinger og processer skolerne indtil nu har været igennem samt de virkninger, som skoleledelser, pædagogisk personale og elever i efteråret 2022 oplever. Evalueringen belyser således ikke de endelige virkninger af arbejdet med rammen, men gør status over skolernes arbejde og oplevede virkninger indtil nu. Med afsæt i evalueringen er der udledt en række opmærksomhedspunkter til det videre arbejde.

Rapporten og nærværende sammenfatning af hovedpointer er målrettet Børne-, Unge- og Uddannelsesudvalget, skoleledelser og pædagogisk personale på de 11 almene folkeskoler i Svendborg Kommune samt Skole og Uddannelse, herunder PPR, i forvaltningen. Evalueringen er gennemført af Rambøll Management Consulting i perioden august til december 2022.

Kendskab til og oplevelse af den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer

Evalueringen viser, at skoleledelser på de 11 skoler generelt har et indgående kendskab til rammens formål og indhold, mens det pædagogiske personale i varierende grad kender rammen og dens indhold. Særligt to pointer træder frem:



- **Meningsfuldt børnesyn og værdigrundlag:** Blandt både ledere og pædagogisk personale hersker en generel opfattelse af, at rammens børnesyn og værdigrundlag er relevant og meningsfuldt. Der ses en tendens til, at pædagogisk personale på skoler, hvor ledelsen har inddraget personalet i at udvikle skolens praksis for mangfoldige læringsmiljøer, i højere grad finder rammen relevant og meningsfuld. Det samme gælder pædagogisk personale på skoler, som er langt med at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer, og som har konkrete positive praksiserfaringer.
- **Nogle efterspørger praksisanvisninger i rammen:** Omvendt giver pædagogisk personale på nogle skoler udtryk for en vis grad af skepsis overfor muligheden for at omsætte mangfoldige læringsmiljøer uden at gå på kompromis med elevgruppens læring og/eller trivsel. I forlængelse heraf giver nogle udtryk for en kritik af, at rammen hverken skitserer praksisanvisninger eller forholder sig til de dilemmaer, som pædagogisk personale oplever i forbindelse med arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer.

¹ [Regler om inklusion | Børne- og Undervisningsministeriet \(uvm.dk\)](https://www.uvm.dk/Regler-om-inklusion)



Skolernes omsætning af rammen i praksis

Evalueringen viser, at alle skolerne arbejder med at omsætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i praksis. En del skoler arbejder aktivt på at skabe et fælles sprog og en samskabende kultur for udviklingen af mangfoldige læringsmiljøer og er i kraft af dette relativt langt i udviklingen af lokale tilgange til mangfoldige læringsmiljøer. Kun enkelte skoler er stadig i en opstartsfasen.

Pædagogisk personale og ledelse på mange skoler oplever et godt samarbejde og sammenhold om skolens arbejde med mangfoldige læringsmiljøer. Oplevelsen af følgeskab er særlig stærk, når skoleledelsen formår at italesætte og skabe en åben læringskultur. Samtidig peger evalueringen på, at personalet på en del af skolerne til tider føler sig alene om opgaven med at omsætte rammen i praksis.

Særligt to tilgange kendetegner skolernes udmøntning af rammen for mangfoldige læringsmiljøer:

- **Greb som kan gavne hele klassen:** Alle skoler anvender i en eller anden grad greb, som kan gavne hele klassen, i arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer. De mest anvendte greb er organiseringsformer, metoder og tilgange til at differentiere undervisningen såsom holddeling og tolærerordning. Mange skoler bruger desuden de fysiske rammer til at skabe læringsrum, der imødekommer elevernes forskellige behov.
- **Mellemformer målrettet elever med særlige behov:** Særligt tre skoler har etableret mellemformer i form af lokaler, hvor elever kan opholde sig, hvis de af forskellige årsager har svært ved at være i klassen. Mellemformen er bemandet af pædagogisk personale, som gennemfører faglige eller øvrige aktiviteter med eleverne. Nogle mellemformer er kun for elever, som har fået tildelt støttetimer i undervisningen, mens andre mellemformer er åbne for alle elever.



Oplevede virkninger af skolernes omsætning af mangfoldige læringsmiljøer

Evalueringen viser en forholdsvis stor variation i de oplevede virkninger af arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer på tværs af de 11 skoler. En stor del af skolerne befinder sig i et mellemløbet, hvor ledelse og pædagogisk personale oplever, at de overordnet set lykkes med at skabe mangfoldige læringsmiljøer, men at de samtidig oplever arbejdet som udfordrende, og at virkningerne derfor er blandede. Enkelte skoler fremhæver – på tværs af både ledelse og personalet – overordnet positive følgevirkninger af arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer, mens enkelte skoler hovedsageligt peger på negative følgevirkninger.

De oplevede virkninger af skolernes omsætning af mangfoldige læringsmiljøer opsummeres i følgende hovedpointer:

- **Mangfoldige læringsmiljøer skaber rummelige børn og unge:** Evalueringen peger på, at mangfoldige læringsmiljøer ofte skaber rummelige børn og unge. Dette skyldes, at eleverne generelt har fået en større bevidsthed om forskelligheder og dermed i høj grad kan favne klassekammerater med forskellige behov i fællesskabet.
- **Elever med særlige behov kan føle sig som en del af fællesskabet:** Når det lykkes skolerne at skabe mangfoldige læringsmiljøer, som kan imødekomme forskellige elevers behov, betyder det, at elever med særlige behov generelt trives og får mulighed for at være en del af det almene klassefællesskab og/eller mindre fællesskaber i mellemformer.
- **Arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer kan skabe kollegialt sammenhold og motivation:** Evalueringen viser, at skoleledelse og pædagogisk personale på nogle skoler oplever, at arbejdet med at udvikle skolens tilgang til og praksis for mangfoldige læringsmiljøer har

bidraget til et øget samarbejde og sammenhold i personalegruppen. Dette gør sig særligt gældende på de skoler, hvor ledelsen har inddraget det pædagogiske personale i at udvikle praksis, og selv er gået forrest i forhold til at skabe en læringskultur.

- **Eksempler på udfordringer med faglig differentiering af undervisningen på mange skoler:** Evalueringen indikerer, at pædagogisk personale på mange skoler ofte oplever udfordringer med at gennemføre fagligt differentieret undervisning og dermed møde alle elever med positive forventninger og passende udfordringer. Således fortæller pædagogisk personale på mange skoler om, at mange elever med forskellige faglige og sociale behov i en klasse, ofte kan gøre det vanskeligt for dem at undervisningsdifferentiere inden for de givne rammer. Dette billede understøttes af fokusgrupper med elever på tværs af skoler. I forlængelse heraf fortæller lærere såvel som elever på mange skoler om eksempler på urolige og udadreagerende elever, som kan gøre det vanskeligt at gennemføre undervisningen.
- **Mellemformer kan skabe dilemmaer forbundet med at rumme elever med særlige behov i fællesskabet:** Skoleledelse og pædagogisk personale på tværs af alle 11 skoler oplever, at det kan være udfordrende at rumme elever med særlige behov i det almene fællesskab. I en del tilfælde fører dette til, at elever i praksis segregeres i mellemformer. Mange lærere og pædagoger fremhæver et dilemma forbundet med mellemformer – på den ene side er det en fordel at kunne tilbyde eleven en alternativ mulighed, men på den anden side ekskluderes eleven i en eller anden grad fra klassefællesskabet.
- **Udmøntningen af mangfoldige læringsmiljøer kan medføre mistro blandt elever med mindre behov for støtte:** Pædagogisk personale på en del skoler udtrykker bekymring for den samlede elevgruppes trivsel som konsekvens af, at flere elever med særlige behov fastholdes i almenfællesskabet. Konkret fortæller nogle lærere og pædagoger, at det kan være svært at have overblik over og understøtte alle elevers trivsel, når fokus ofte er på de elever, der kræver særlig støtte.
- **Mangfoldige læringsmiljøer kan hæmme pædagogisk personales tiltro til egne evner:** På tværs af alle 11 skoler italesætter det pædagogiske personale, at den øgede diversitet i elevgruppen stiller nye krav til lærernes kompetencer. Dette betyder, at en del lærere i nogle situationer kan føle sig utilstrækkelige i rollen som lærer. En del lærere fremhæver især situationer med udadreagerende børn, hvor lærerens rolle som klasseleder bliver udfordret.
- **I nogle tilfælde modtager elever undervisning for længe i et alment tilbud:** Evalueringen peger på, at både ledelse og pædagogisk personale alle 11 skoler oplever tilfælde af, at meget udfordrede elever fastholdes for længe i et alment skoletilbud. Oplevelsen er, at dette sker med henvisning til rammen for mangfoldige læringsmiljøer og ambitionen om at flest mulig skal modtage undervisning i den almene folkeskole.



Forhold med betydning for omsætning af mangfoldige læringsmiljøer

Evalueringen peger på følgende pointer relateret til forhold med betydning for, hvorvidt og hvordan skolerne kan omsætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i praksis:

- En heterogen elevgruppe behøver ikke at være en hindring for at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer.
- Tydelig og praksisnær ledelse er en drivkraft.
- Behov for et kompetenceløft på flere skoler.
- Det pædagogiske personales motivation er en forudsætning.
- PPR's konsultative rolle understøtter skoleledelser og pædagogisk personale.
- Skolens fysiske rammer, herunder kvadratmeter relativt til elevgruppens størrelse, har betydning.
- Forældreopbakning er væsentlig og kan skabes gennem dialog om mangfoldige læringsmiljøer.
- Tilstrækkelige ressourcer til at ansætte pædagogisk personale med de rette kompetencer samt til at ansætte tilstrækkeligt personale er en drivkraft.

Evalueringsens datagrundlag på tværs af de 11 almene folkeskoler

- 11 gruppeinterviews med skoleledelse og udvalgte resourcepersoner.
- 11 gruppeinterviews med pædagogisk personale (dvs. lærere og pædagoger).
- 3 fokusgrupper med elever fra indskolingen.
- 4 fokusgrupper med elever fra mellemtrinnet.
- 4 fokusgrupper med elever fra udskolingen.
- 1 gruppeinterview med pædagogiske konsulenter, skolepsykologer og leder af PPR
- 9 individuelle telefoninterviews med forældre i form af bestyrelsesformænd.

2. INDLEDNING

I 2019 vedtog det daværende Børne- og Ungeudvalg i Svendborg Kommune en overordnet ramme for mangfoldige læringsmiljøer på 0-18 års-området, herunder folkeskolerne. Rammen formidler en vision for læring og dannelse, som bygger på et stærkt ressourcesyn, og som indebærer en pligt til at møde alle elever med høje forventninger til deres udvikling og bidrag til fællesskabet. Knyttet til visionen er en forventning om, at hovedparten af alle grundskoleelever i kommunen indgår aktivt i et alment skoletilbud gennem hele deres skoletid. Skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer, som giver alle elever mulighed for at deltage i betydningsfulde og udviklende fællesskaber, er midlet til at gøre dette til virkelighed. Kort sagt skal skolerne i Svendborg Kommune lave skole til de elever, de har.

Det nye Børne-, Unge- og Uddannelsesudvalg i Svendborg Kommune har i 2022 besluttet at igangsætte nærværende evaluering for at belyse, hvordan skolerne konkret arbejder med mangfoldige læringsmiljøer, samt hvilke virkninger arbejdet medfører. Denne rapport præsenterer resultaterne af denne evaluering, som er gennemført af Rambøll Management Consulting (herefter Rambøll) i perioden august til december 2022. Børne-, Unge og Uddannelsesudvalget i Svendborg Kommune er opdragsgiver.

2.1 Evalueringens formål

Evalueringen gennemføres med to formål for øje:

1. at tilvejebringe viden om, hvordan folkeskolerne i Svendborg Kommune arbejder med mangfoldige læringsmiljøer i praksis – givet deres forskellige udgangspunkter og rammer.
2. at tilvejebringe viden om oplevede positive og/eller negative virkninger af mangfoldige læringsmiljøer fra forskellige aktørers perspektiv.

Med afsæt i ovenstående belyser evalueringen, hvordan skolerne omsætter rammen i praksis, hvilke virkninger der følger af skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer, samt hvordan rammen for mangfoldige læringsmiljøer opleves af skoleledelser, pædagogisk personale og forældre. Forældreperspektiver er repræsenteret af forpersoner for skolebestyrelserne. Endvidere belyses forhold, der har betydning for, hvordan mangfoldige læringsmiljøer omsættes i praksis. Endelig udledes der med udgangspunkt i evalueringens resultater og fund fremadrettede opmærksomhedspunkter for skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer.

Evalueringen præsenterer et øjebliksbillede af, hvordan skolerne i Svendborg Kommune i efteråret 2022 arbejdede med at omsætte den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer i praksis. Resultaterne og fundene i evalueringen afspejler, hvilke udviklinger og processer skolerne indtil nu har været igennem samt de virkninger, som skoleledelser, pædagogisk personale og elever oplever. Evalueringen præsenterer således ikke de endelige virkninger af arbejdet med rammen, men giver nærmere en status med et formativt sigte.

2.2 Kort om evalueringens metodiske tilgang og datagrundlag

Dette afsnit præsenterer kort metoden og datagrundlaget for evalueringen, mens uddybning findes i metodebilaget.

Evalueringen er gennemført som en principfokuseret evaluering, der tilvejebringer viden om forskellige praksisudmøntninger af mangfoldige læringsmiljøer på skolerne i Svendborg Kommune samt viden om oplevede virkninger heraf – positive og negative.

Metodisk anvendes et kvalitativt design med en 360-graders tilgang til at belyse omsætningen og virkningerne af mangfoldige læringsmiljøer fra alle involverede aktørers perspektiv. Evalueringen har således en kvalitativ, målgruppeorienteret tilgang, hvor fokusgrupper, gruppeinterviews og enkeltinterviews kombineres for at inddrage perspektiver fra både elever, pædagogisk personale, skoleledelser, forældrerepræsentanter i skolebestyrelser samt pædagogiske konsulenter i PPR.

Evalueringens datagrundlag på tværs af de 11 almene folkeskoler

- 11 gruppeinterviews med skoleledelser og udvalgte ressourcepersoner.
- 11 gruppeinterviews med pædagogisk personale (dvs. lærere og pædagoger).
- 3 fokusgrupper med elever fra indskoling.
- 4 fokusgrupper med elever fra mellemtrinnet.
- 4 fokusgrupper med elever fra udskoling.
- 1 gruppeinterview med pædagogiske konsulenter, skolepsykologer og leder af PPR.
- 9 individuelle telefoninterviews med forældre i form af bestyrelsesforpersoner.

Undervejs i analysen af det kvalitative materiale anvender vi formuleringer såsom "nogle skoler" eller "mange skoler" mv. på standardiseret vis. Skemaet nedenfor illustrerer vores definitioner af kvantitet i den sammenhæng.

Tabel 1: Definition af kvantitet i den kvalitative analyse

Formulering	Antal skoler
Mange skoler	9-11
En del skoler	6-8
Nogle skoler	3-5
Enkelte skoler	1-2

Det er væsentligt at fremhæve, at de involverede elever er udvalgt af skolerne selv til at deltage i fokusgrupper, hvorfor der kan forekomme udvælgelsesbias. Når kapitlerne udfolder positive såvel som negative aspekter fra elevernes synspunkter, skal der således tages højde for, at fokusgrupperne muligvis ikke er repræsentative i relation til at belyse synspunkter fra elever, der har det særligt svært på skolerne, eftersom disse elever ikke overvejende var repræsenteret i fokusgrupperne.

Ligeledes er det centralt at fremhæve, at evalueringen udelukkende baserer sig på kvalitativt data-materiale. Dette betyder, at kvalitative interviews anvendes til at belyse oplevede virkninger i relation til elevernes læring og trivsel såvel som det pædagogiske personales trivsel – det er således ikke kvantificerbare virkninger, der kan måles og ses i karakterer eller testresultater.

2.3 Læsevejledning

Foruden sammenfatningen og denne indledning indeholder rapporten fem kapitler og et metodebilag, der fungerer som tillæg til rapporten.

- **Kapitel 3** belyser oplevelsen af den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer, hvilket indebærer kendskab såvel som forståelse af rammen.
- **Kapitel 4** ser nærmere på, hvordan skolerne konkret omsætter rammen for mangfoldige læringsmiljøer.

- **Kapitel 5** præsenterer de oplevede virkninger af arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer, herunder præsenteres både positive og negative virkninger.
- **Kapitel 6** præsenterer forhold, der har betydning for omsætningen af mangfoldige læringsmiljøer på skolerne.
- **Kapitel 7** afrunder rapporten ved at præsentere fremadrettede opmærksomhedspunkter for skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer.

I **metodebilaget** er det muligt at læse mere om evalueringens metodiske tilgang og datagrundlag.

3. OPLEVELSE AF DEN OVERORDNEDE RAMME FOR MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER



Kapitlet belyser følgende evalueringsspørgsmål:

- Oplever skoleledelse, pædagogisk personale, elever og forældre rammen for mangfoldige læringsmiljøer som meningsfuld?

Formålet med kapitlet er at belyse oplevelsen af den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer set fra forskellige aktørers perspektiv. Kapitlet baserer sig på analyser af det kvalitative data indsamlet i interviews med skoleledelser, pædagogisk personale og bestyrelsesforpersoner som repræsentanter for forældreperspektivet. Kapitlet er inddelt i fem afsnit, hvor det første afsnit præsenterer pointer på tværs af aktører samt evt. forskelle og ligheder, mens de resterende afsnit hver for sig præsenterer oplevede virkninger fra hhv. skoleledelsernes, det pædagogiske personale, elevernes og forældrenes perspektiv.

3.1 Tværgående pointer på tværs af aktører

På tværs af skolerne har lederne generelt et indgående kendskab til rammen og en dybdegående forståelse af dens indhold, mens det pædagogiske personale i varierende grad kender rammen og dens indhold. I analyserne fremkommer det, at ledernes og det pædagogiske personales kendskab og forståelse af rammen i høj grad afhænger af, hvordan og i hvilken grad de konkret har arbejdet med rammen. Blandt både ledere, pædagogiske personale og forældre hersker en generel opfattelse af, at rammens børnesyn og principper er relevante og meningsfulde. Principperne opleves ligeledes at være idealistiske, hvorfor man ikke kan være uenige i dem.

FIRE PRINCIPPER FOR MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER

- Alle børn og unge skal respekteres for det, de er og det, de kan.
- Alle børn og unge skal mødes med høje forventninger og passende udfordringer.
- Alle børn og unge skal være ligeværdige medlemmer af fællesskabet.
- Mangfoldighed og diversitet er en ressource, der har værdi for alle i fællesskabet.

Desuden tegner der sig et billede af, at det pædagogiske personale på mange skoler er mere kritiske overfor rammens indhold end lederne, hvilket primært hænger sammen med deres erfaringer og deraf udfordringer med at omsætte rammen i praksis. Særligt forholder de sig kritisk ift. muligheden for at omsætte rammen i praksis uden at gå på kompromis med elevernes læring og trivsel. Dertil kommer en kritik af, at rammen hverken skitserer praksisanvisninger eller forholder sig til de dilemmaer, der uvægerligt vil opstå i omsætningen af rammen.

I relation til både elever og forældre, peger analyserne på, at det vil være relevante med mere information om rammen for mangfoldige læringsmiljøer, dels for at udbrede kendskabet og dels for at give en forståelse af den kontekst, der nu undervises i.

Endelig er der på tværs af de forskellige aktører en grundlæggende forståelse af, at rammen for mangfoldige læringsmiljøer udgør kommunens strategi og fælles tilgang. Således er det ikke en forståelse af, at rammen har karakter af et projekt med en afslutningsdato.

3.2 Oplevelse af den overordnede ramme fra skoleledelsens perspektiv

Rammen er meningsfuld og principperne er idealistiske

Blandt skolelederne er der generelt et godt kendskab til rammens indhold, herunder både til rammens principper og børnesyn, hvor enkelte ledere fx italesætter, at indholdet stemmer godt overens med skolernes aktuelle dagsordener. Der forekommer umiddelbart ingen udtalt variation i kendskabet til rammen på tværs af den øverste og mellemste skoleledelse. Ledernes indstilling til de fire principper er ligeledes positiv og anerkendende, men principperne opleves samtidig at være meget idealistiske og af politisk karakter. Alle lederne tilstræber således at efterleve principperne i deres måde at drive skolen på, men flere af lederne italesætter også en skepsis ift., hvor realistisk det er at leve op til principperne i praksis; eksempelvis kan det være vanskeligt at møde *alle* børn med høje forventninger og passende udfordringer, fordi det kræver at man som skole lykkes med en høj grad af undervisningsdifferentiering. På tværs af principperne forstår lederne, at rammen primært sætter fokus på den kontekst og de omgivelser, som eleverne befinder sig i, mens fokus fjernes fra den enkelte elev.



Principperne er idealer – idealer kan vi aldrig nå, men vi kan tilstræbe det. Der vil være situationer, hvor børn ikke respekteres – fx hvis de ikke er placeret det rette sted, fordi man skal afprøve noget, inden man handler.
Skoleleder

Inklusion i nye klæder

Derudover peger analyserne på, at der forekommer en variation i, hvorvidt lederne forstår og relaterer rammens indhold til inklusionsbegrebet, hvilket også hænger sammen med, hvorvidt rammen opleves meningsfuld. Mange af lederne oplever, at rammen er meningsfuld og bidrager med et nyt og relevant børnesyn, der bl.a. kalder på en planlægning rundt om eleven, som ikke lå i inklusionsbegrebet. Enkelte ledere fortæller, at deres arbejde med rammen om mangfoldige læringsmiljøer har tvunget dem til at revurdere deres mindset ift. at kunne lave skole til alle de børn, de har. Dette eksemplificeres i praksiseksemplet nedenfor. Omvendt oplever nogle skoleledere og mellemledere, at rammen er "gammel vin på nye flasker", idet den blot præsenterer inklusion i nye klæder og således ikke opleves at bidrage til noget nyt.

EKSEMPLER FRA PRAKSIS

Ændret mindset – fra inklusion til mangfoldige læringsmiljøer

En skoleledelse fortæller, at de har været igennem en berigende mental proces ift. at gå fra inklusionstanken til mangfoldige læringsmiljøer. De fortæller, at processen har været enorm vigtig og skelsættende samt har resulteret i et nyt mindset. Illustrativt tegner ledelsen et billede af, at en klasse kan tænkes som en *kasse*. Børn har tidligere haft støttestrukturer uden for klassen, da de ifølge inklusionstanken skulle passe ind i *kassen*. I arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer skal vi få *kassen* til at favne alle og passe til de børn, vi har. Det er således *kassen*, der skal tilpasses, og ikke børnene.

Rammen kan afspejle en spareøvelse

Endvidere oplever nogle ledere, at rammen udspringer af en spareøvelse, der primært bunder i, at færre børn skal segregeres til specialtilbud. Det er dog kun enkelte ledere, der er direkte negativt indstillede overfor rammen, hvilket hænger sammen med, at skolelederne kan anerkende rammens børnesyn og principper som meningsfulde, samtidig med at de oplever, at rammen også er motiveret af et behov for at nedbringe udgifterne til specialundervisning. Som naturlig konsekvens af ledernes divergerende opfattelser af rammen er der forskel på ledernes



Der er et narrativ om, at det er en spareøvelse – altså, at rammen er en måde at spare penge.

Skoleleder

engagement og entusiasme ift. at arbejde med at omsætte rammen i praksis, hvilket uddybes i kapitel 5.

Endelig er der blandt lederne en generel forståelse af, at rammen for mangfoldige læringsmiljøer repræsenterer et fælles værdigrundlag i kommunen og således ikke et projekt med en udløbsdato.

3.3 Oplevelse af den overordnede ramme fra det pædagogiske personales perspektiv Variation i kendskab til rammen

Der tegner sig generelt et billede af, at det pædagogiske personales syn på rammen er mere kritisk end ledelsens. Dette skal ses i lyset af, at deres opfattelser er præget af deres erfaringer med at omsætte rammens indhold i deres undervisningspraksis og herunder de udfordringer, det eventuelt indebærer.



Jeg kan huske, at vi for år tilbage smed principperne op på en tavle, men hverdagen kører, og der blev aldrig fuldt op på det. Jeg ved ikke, om jeg ville kunne forklare det....

Pædagogisk personale

På tværs af skoler er der stor forskel på, hvorvidt og i hvilken grad det pædagogiske personale kender til rammen for mangfoldige læringsmiljøer, hvor personalet på en del skoler har et relativt godt kendskab til og forståelse af rammen, mens det på andre skoler er meget begrænset. På én enkelt skole har det pædagogiske personale slet ikke hørt om rammen. Kendskabet og forståelsen blandt det pædagogiske personale hænger i høj grad sammen med, hvordan og i hvilket

omfang de er blevet informeret om rammen af skolens ledelse. Enkelte skoler har eksempelvis gået minutiøst til værk, hvor lederne indledningsvist har præsenteret rammen, hvorefter det pædagogiske personale kontinuerligt har genbesøgt og arbejdet med rammen i deres teams og på den måde fået rammens indhold relateret til deres praksis. På andre skoler har informationen i overvejende grad bestået af en kort præsentation på et fælles møde eller blevet delt på AULA. Skolernes arbejde med at formidle og omsætte rammen uddybes yderligere i kapitel 5.

Perspektiver afhænger af omsætning i praksis

Kendskabet og forståelsen af rammen for mangfoldige læringsmiljøer har selvfølgelig betydning for, hvor detaljeret det pædagogiske personale i de gennemførte interviews kan forholde sig til rammens indhold. I forlængelse heraf ses der en tendens til, at pædagogisk personale, der er blevet informeret og inddraget i arbejdet med rammen, i højere grad er positivt indstillede. I tråd hermed ses der ligeledes en tendens til, at hvis rammens indhold konkret er udmøntet i praksis, fx i form af fysisk indretning eller redskaber, oplever det pædagogiske personale at arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer er relevant og meningsfuldt.

Rammen mangler praksisanvisning

Som beskrevet er der stor variation i det pædagogiske personales kendskab til, forståelse af og perspektiv på rammen. Helt overordnet har det pædagogiske personale dog en forståelse af, at



I vores klasser står vi med et normalbegreb, der er voldsomt udvidet – og måske for udvidet. Jeg skal levere min undervisning, som jeg har gjort det hidtil, men i et miljø hvor elevgruppen er anderledes, og hvor udfordringerne er større.

Pædagogisk personale

rammen primært indebærer, at fællesskabet skal rumme alle elever, mens rammen også bidrager til at udvide normalitetsbegrebet. De er generelt positive overfor rammens principper, men italesætter også, at man ikke kan være uenig i principperne. På nogle skoler forholder det pædagogiske personale sig meget kritisk til rammen, og enkelte skoler har endda oplevet enkelte opsigelser fra pædagogisk personale, som ikke har kunnet forene sig med arbejdet indenfor rammen. I relation hertil påpeger enkelte lærere i interviews, at det er problematisk, at rammen ikke

forholder sig til, *hvordan* skolerne skal omsætte den på en måde, hvor elever med særlige behov rummes i klassefællesskabet, samtidig med at alle elever mødes med passende faglige udfordringer. Samtidig oplever de det kritisk, at rammen ikke også forholder sig til de dilemmaer, der uundgåeligt opstår i arbejdet med at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis. Dilemmaer indebærer eksempelvis, at der i timerne bruges meget tid på konflikthåndtering, samt at der er et større spænd i elevernes faglighed, hvilket kan være svært at imødekomme i undervisningen. Endvidere er der blandt pædagogisk personale en udbredt opfattelse af, at rammen i en eller anden grad afspejler en spareøvelse.

3.4 Oplevelse af den overordnede ramme fra elevernes perspektiv

Eleverne kender ikke til den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer, hvorfor det ikke er relevant at belyse deres forståelse heraf. I de kvalitative interviews med elever er det dog undersøgt, hvorvidt eleverne oplever principperne som meningsfulde. På tværs af interviews peger elevernes erfaringer og refleksioner på, at det ville være relevant at præsentere rammen og dens grundlæggende principper for eleverne. En præsentation af rammen vurderes at være relevant i forhold til at skabe en større forståelse og accept af, at klassekammerater er forskellige og dermed har forskellige behov. Samtidig vurderes det relevant, da eleverne på sin vis også er med til at omsætte principperne i rammen, fx at alle skal respekteres for det, de er og det, de kan.



Hvis man har brugt lang tid på at lave noget og ser, at andre bare lige slipper uden om, selvom de hverken har ordblindhed, angst eller andet. Det kan jo være okay, hvis de har andre problemer, de ikke viser i klassen. Men det skal stadig være fair for alle.

Elev fra udskolingen

På tværs af skolerne er eleverne generelt meget bevidste om, at nogle elever har særlige behov, fx i form af ordblindhed, talblindhed, ADHD eller andre diagnoser. Dette gælder umiddelbart på tværs af klassetrin, hvor der dog er variation i, hvordan eleverne på de forskellige klassetrin opfat-



Det kan nogle gange være ret træls, at vi har en i klassen, som har ADHD. Jeg tror virkelig, at hun har svært ved at gå i skole, fordi hun kan finde på at sparke og slå.

Elev fra indskolingen

ter og forstår deres klassekammeraters udfordringer. Blandt de ældste elever er der generelt en dybere forståelse af, hvad klassekammeraters udfordringer konkret betyder, mens de yngste elever i højere grad forholder sig til klassekammeraternes adfærd. Dertil ses en variation i selvindsigten blandt elever med udfordringer, hvilket betyder, at elever i de ældre klasser generelt er mere bevidste om deres udfordringer og derfor bedre kan forholde sig til dem og italesætte dem. Dette kan også have betydning for de andre elevers tålmodighed og accept.

3.5 Oplevelse af den overordnede ramme fra forældres perspektiv

Forældre, der er bestyrelsesforpersoner på skolerne, har generelt et godt kendskab til rammen for mangfoldige læringsmiljøer, hvilket de primært har fået via bestyrelsesmøder og information fra skolens ledelse. Der er dog forskel på, hvor detaljeret deres viden er og herunder, hvorvidt de kan tale overordnet om rammen, eller om de også har indsigt i, hvilke tiltag skolerne iværksætter for at omsætte rammen i praksis. På tværs af forpersonerne er der generelt en positiv indstilling til rammen, og de oplever grundlæggende, at børnesynet og principperne er meningsfulde. Enkelte italesætter dog en bekymring om potentielle udfordringer relateret til at gennemføre reel faglig undervisning, når mange elever med forskellige og



I skolebestyrelsen synes vi, at visionen er god. Det er godt for en skole og et samfund, at alle børn har ressourcer. Vi er dog bekymret for "prisen" – både for den enkelte elev, for klassen og for lærerne.

Bestyrelsesforperson

særlige behov skal imødekommes. Der er ligeledes en bekymring for klassefællesskabet, ressourcerne og for vilkårene for det pædagogiske personale.

Samtidig vurderer bestyrelsesforpersonerne, at der ikke er et udpræget kendskab til rammen og dens indhold blandt de øvrige forældre. Informationen til den øvrige forældregruppe har på de fleste skoler været sparsom og ofte i form af en kort præsentation på et forældremøde eller skriftlig information på AULA. Det er således vanskeligt at vurdere, hvor bredt og detaljeret informationen



Der mangler information til den almene forælder. Der har manglet en overordnet plan for at præsentere, hvor er vi henne som skole, og hvordan vi indretter os. Jeg tror først, at forældrene får indblik i, hvad det er for en skole, deres børn går på, når det brænder i klassen.

Bestyrelsesforperson

er kommet ud, hvorfor de også italesætter, at det er svært for dem at vurdere kendskabet i den store forældregruppe. Samlet set vurderer forpersonerne for skolebestyrelserne, at der er behov for mere information til den brede forældregruppe for at udbrede viden om rammens betydning for eleverne. Det kan fx være relevant at informere forældrene om, at elever i klassen undervises på forskellige niveauer. Dette kan være med til at undgå misforståelser i relation til manglende undervisning, i tilfælde af at enkelte elever tages ud af klasseundervisningen for i stedet at modtage anden støtte den pågældende dag.

4. SKOLERNES OMSÆTNING AF RAMMEN FOR MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER



Kapitlet belyser følgende evalueringsspørgsmål:
- Hvordan omsætter skolerne principperne i den pædagogiske praksis?

Kapitlet belyser, hvordan skolerne konkret arbejder med at omsætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i praksis. Kapitlets indhold baserer sig primært på data fra interviews med skoleledelser og pædagogisk personale, mens data fra interview med PPR anvendes til at påpege forskelle og nuancer på tværs af skolerne.

4.1 Understøttelse og kommunikation i arbejdet med rammen

Overordnet viser evalueringen, at alle skoler i større eller mindre grad er i gang med at omsætte rammen i praksis, men at skolerne på nuværende tidspunkt stadig er i proces med at udvikle lokale tilgange til mangfoldige læringsmiljøer.

På tværs af skolerne er der stor forskel på, hvordan der arbejdes med rammen. Enkelte skoler har udpeget én person som ansvarlig for at forstå, tolke og oversætte rammen i skolens lokale kontekst samt formidle "oversættelsen" til pædagogisk personale på skolen. Modsat har mange af skolerne haft et bredere implementeringsfokus, hvor både skoleledelse og pædagogisk personale har været involveret i at omsætte rammen i praksis. Derudover tegner der sig også et billede af, at skolerne overordnet har en forholdsvis ens forståelse af, hvordan mangfoldige læringsmiljøer *kan* omsættes i praksis. Dog er der en relativt stor forskel på, i hvor høj grad skolerne omsætter rammen i praksis. Det kan skyldes, at nogle skoler har bedre forudsætninger end andre for at implementere god praksis for mangfoldige læringsmiljøer. Disse forudsætninger kan blandt andet være skolernes fysiske rammer eller diversitet i elevgruppens socioøkonomiske baggrund. Aktører fra PPR peger ligeledes på, at nogle skoler – grundet geografisk placering – er hårdere belastet end andre, hvilket medfører, at nogle skoler må håndtere flere elever med særlige udfordringer. Opsummerende afspejler interviews med aktørerne fra PPR samt ledelse og personale på en del af skolerne altså, at rammen omsættes forskelligt – på trods af fælles understøttelse fra PPR og en overvejende fælles opfattelse af rammens formål. Derfor peger evalueringen på, at omsætningen af rammen kræver særlig understøttelse fra PPR på nogle skoler.

Desuden viser analyserne, at ledelsens vægtning af information og inddragelse af det pædagogiske personale i implementeringen af rammen varierer på tværs af skolerne. Lærere og pædagoger på enkelte skoler fortæller, at de har fået meget sparsom information fra ledelsen om, hvordan rammen skal omsættes lokalt i skolens praksis. På en enkelt skole fortæller ledelsen, at de har prioriteret at have fokus på at udbrede "mindsettet" om det børnesyn, der ligger til grund for rammen, frem for at drøfte og udvikle konkrete pædagogiske tilgange til at skabe mangfoldige læringsmiljøer. Dermed har processen for arbejdet med rammen været mindre samskabende på enkelte skoler. Ledelsen fremhæver, at de bevidst har nedprioriteret at udforme en konkret "håndbog", da fundamentet i rammen – ifølge dem – netop findes i et bredt mindset, som bygger på et mangfoldigt børnesyn. Analyserne peger på, at problematikkerne ved et bredere implementeringsfokus, som enkelte af skolerne anlægger, kan resultere i, at lærerne ikke får omsat rammen i praksis. Eksempelvis peger mange lærere på tværs af skolerne på, at forberedelsestid og skemaplanlægning kan være en udfordring i forhold til at omsætte rammen hensigtsmæssigt. Derfor fortæller lærerne på nogle af skolerne også, at de oplever, at ledelsen har en skæv opfattelse af, hvad der i praksis

lader sig gøre. Dog viser analyserne også interne uenigheder blandt det pædagogisk personale på nogle af skolerne, hvor opfattelsen af ledelsens rolle i implementeringsprocessen varierer. Eksempelvis fremhæver det pædagogisk personale på mange skoler, at ledelsen generelt er lydhør og understøttende overfor både udfordringer og nye idéer i forbindelse med at omsætte rammen i praksis. Samtidig fremhæver enkelte blandt det pædagogiske personale på samme skoler, at de oplever at stå alene med opgaven. Det kan hænge sammen med, at personalegrupperne på nogle af skolerne refererer til forskellige medlemmer og derfor oplever understøttelse og kommunikation om de daglige opgaver forskelligt.



Jeg oplever, at vores nye ledelse forsøger at lytte og handle og tage de ting alvorligt, som vi kommer med.

Jeg synes, de prøver at trække i samme retning som os – men vi er lige startet, og det er stadig nyt.

Pædagogisk personale

Ledelsen på mange af skolerne har sat fokus på implementeringen af rammen for mangfoldige læringsmiljøer gennem både skriftlig og mundtlig kommunikation. Særligt fællesmøder, mangfoldighedsmøder, temaaftener og teammøder bliver fremhævet af både ledelse og personale på tværs af mange af skolerne. Enkelte skoler har arbejdet med lokale "handlingsplaner" for, hvordan rammen bør omsættes efter skolens lokale kontekst. Ledelsen på enkelte skoler har oplevet et behov for at konkretisere rammen yderligere, hvorfor disse skoler internt har fortolket og videreformidlet rammen til skolens personale. I den forbindelse viser analyserne også, at der på flere skoler er forskel på, hvordan ledelsen og det pædagogiske personale opfatter niveauet af understøttelse og kommunikation fra ledelsens side. Eksempelvis fremhæver lærere og pædagoger på nogle skoler, at ledelsens formidling om rammen er ukonkret og sparsom, hvilket betyder, at nogle lærere oplever, at de selv har ansvar for at omsætte rammen meningsfuldt. Omvendt udtrykker lærerne på enkelte skoler tilfredshed med, at ledelsen har fravalgt en mere inddragende – og tidskrævende – proces med at udvikle fælles tilgange, fordi dette har efterladt mere tid til at lærerne på egen hånd kan iværksætte tiltag i undervisningen.

Endelig peger analyserne på, at mange af skolerne efterspørger mere støtte fra PPR for at omsætte rammen i praksis. Derudover peger personalet på en stor del af skolerne på, at ledelsesopbakning har betydning for, hvordan og med hvilke muligheder mangfoldige miljøer kan implementeres i undervisningen.

4.2 Følgeskab i arbejdet med at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis

Overordnet peger analyserne på, at mange skoler oplever et stærkt følgeskab om det børnesyn, der ligger til grund for rammen. Ledelse og pædagogisk personale på mange skoler fortæller, at de overvejende oplever et godt sammenhold i personalegruppen, hvor både ledelse, lærere og pædagoger arbejder for at imødekomme og inkludere alle skolens børn ud fra de principper, der ligger til grund for rammen. Analyserne peger på, at følgeskabet og sammenholdet opleves som særligt stærkt, når ledelsen formår at italesætte og omfavne en åben og ærlig læringskultur, hvor det er legitimt at fejle. Mange lærere på tværs af skolerne omtaler en sådan kultur som en nødvendighed for at lykkes med at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis. PPR fremhæver ligeledes, at de oplever en overvejende stor grad af velvilje i forhold til at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer, hvor særligt det pædagogiske personales omstillingsparathed er bemærkelsesværdig. Pædagogisk personale på tværs af en del af skolerne oplever især, at følgeskabet og sammenholdet bliver styrket af et fælles mindset om, at eleverne skal løftes i fællesskab – også de elever, der ikke er i lærerens egen klasse.



Det er vigtigt, at vi arbejder videre med vores mindset om, at man ikke er alene, men at man står samlet om børnene. Det er stadigvæk de samme ting, man snakker om, men med udgangspunkt i, at det ikke er *min* opgave, men *vores* opgave.

Pædagogisk personale

Flere understøttende tiltag går igen på tværs af flere af skolerne. Her bliver blandt andet Professionelle Læringsfællesskaber (PLF)² og aktionslæringsforløb³ fremhævet som understøttende for følgeskabet og sammenholdet om omsætningen af rammen i praksis. I den forbindelse bliver systematisk inddragende processer også fremhævet blandt ledelsen på nogle skoler som særlige måder at styrke personalets følgeskab i processen. Analysen peger dog igen på, at der kan være variationer på tværs af skolernes ledelse og personale, når det kommer til oplevelsen af, hvorvidt ledelsestiltagene er samskabende eller påtvunget. En lærer giver eksempelvis udtryk for, at ledelsen ofte udtrykker lydighed, men i praksis ikke har mulighed for at imødekomme de problematikker, læreren står med i den konkrete elevgruppe. Dermed peger analysen også på, at personalet på en del af skolerne til tider føler sig alene i opgaven med at omsætte rammen i praksis.

Yderligere udtrykker lærere og pædagoger på mange af skolerne, at følgeskab og sammenhold om rammen afhænger af, at normalitetsbegrebet gentænkes, da personalet på mange skoler til tider har en følelse af at fejle i deres rolle. Konkret peger mange lærere og pædagoger på, at rammen skaber et dilemma for det pædagogiske personale, hvor de skal vælge, hvordan trivsel og faglig læring prioriteres og vægtes. Dilemmaet påpeges af lærere og pædagoger på mange skoler, hvor enkelte lærere påpeger, at de oplever interne uenigheder om, hvorvidt fokus primært skal være på børnenes trivsel eller læring.

Endelig udtrykker både ledelse og pædagogisk personale bred enighed om, at forældrene spiller en afgørende rolle for følgeskabet og sammenholdet. Lærere på tværs af en del af skolerne påpeger, at forældrene også har et ansvar for fællesskabet, og at de har stor betydning for, hvordan børnene opfatter og omtaler andre børn.

4.3 Tilgange til arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer

Overordnet arbejder alle skolerne med at omsætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i praksis. Dog er der stor forskel på, hvor langt skolerne er med at omsætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i undervisningen. Enkelte skoler udtrykker overvejende modstand mod rammen for mangfoldige læringsmiljøer, hvorfor skolerne heller ikke er langt med at omsætte rammen i praksis. Dette kommer blandt andet til udtryk ved, at enkelte skoler fremhæver, at de ikke oplever at have de rette rammer og forudsætninger for at kunne omsætte rammen i praksis. Samtidig viser evalueringen, at en del af skolerne er relativt langt i deres tilgang til arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer. Fælles for mange af skolerne er, at de arbejder aktivt på at skabe et fælles sprog og en samskabende kultur om tilgangene til arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer. Derudover arbejder mange af skolerne overordnet med to tilgange til mangfoldige læringsmiljøer; mellemløber mellem almen- og specialområdet samt tilgange, metoder og greb, der er målrettet alle klassens elever.

² Professionelle Læringsfællesskaber (PLF) beskriver et professionelt samarbejde, der understøtter lærernes praksisnære kompetenceudvikling, og som dermed kan bidrage til forbedringer og justeringer af undervisningen.

³ Aktionslæringsforløb er metoder til udvikling af praksis i praksis. Det betyder, at man som lærerteam eksperimenterer med, observerer og reflekterer over elementer i undervisningen, samtidig med at der undervises.

Mellemformer giver elever med særlige behov en pause og aflaster lærerne

Det er relativt udbredt blandt skolerne at etablere mellemformer til gavn for elever med særlige behov. Særligt tre af skolerne arbejder aktivt med mellemformer i form af fysiske lokaler på skolen, hvor eleverne har mulighed for at opholde sig, hvis de har behov for ro. Der er altid en pædagog eller lærer i mellemformen, som gennemfører faglige eller øvrige aktiviteter med eleverne. Lærerne på nogle af skolerne oplever disse læringsmiljøer som givende for både eleven og lærerne. Det er med til at skabe rum for, at elever med særlige behov kan trække sig og blive støttet – eksempelvis i et "læringspit" – oplever flere lærere, at undervisningen bliver mere rolig og afstemt til klassens øvrige elever. I den forbindelse påpeger flere lærere igen en kompleksitet ved at sende elever fysisk væk fra fællesskabet for at fremme undervisningen for resten. Dog bør der derfor være en opmærksomhed på, at mellemformerne ikke skaber et mini-specialtilbud i almentilbuddet, og at eleverne ikke i praksis segregeres hertil.



Mellemformerne skal ikke bruges som opbevaring, men de har en stor værdi for både elevens og læreres trivsel, fordi det letter en svær dag for nogle elever og en kompliceret undervisning for nogle lærere.

Pædagogisk personale

Greb som kan gavne alle klassens elever

Mange skoler omsætter rammen for mangfoldige læringsmiljøer i praksis ved at integrere tiltag i almenundervisningen, som er målrettet hele klassen. Det kan eksempelvis være gennem nest-inspirerede greb såsom Time Timer (visualiseringsredskab til tidsstyring) og i særdeleshed organiseringsformer, metoder og tilgange til undervisningsdifferentiering såsom holddeling og tolærerordning. Mange skoler arbejder netop med tolærerordninger, hvor lærere på flere skoler fremhæver, at undervisningen giver et markant større udbytte, fordi den kan differentieres i forhold til elevernes forskellige behov.



Hvis man har en dag, hvor man ikke orker at være social og har brug for at arbejde alene, så kan man gå i læringsrampen.

Elev fra mellemtrin

Desuden tegner der sig et billede af, at fysisk indretning og konkrete tiltag, fx i form af specialformede borde og specialindrettede læringsrum, kan have en positiv betydning for elevernes forståelse af, at mennesker er forskellige og har forskellige behov. Dette hænger formentlig sammen med, at det bliver mere synligt og konkret for eleverne, hvilket kan gøre det lettere for dem at forholde sig til. En skole har indrettet særlige læringsrum, der oprindeligt er tiltænkt som mellemformer, men som skolen har valgt at lade være åbne for alle elever.

EKSEMPLER FRA PRAKSIS

Særlige læringsrum til gavn for alle elever

En skole fortæller, at de har indrettet særlige læringsrum for hhv. indskoling, mellemtrin og udskolingen. Oprindeligt er læringsrummene indrettet som mellemformer til elever med udfordringer, hvorfor undervisningen heri også primært er varetaget af pædagoger. Skolen har dog valgt at lade læringsrummene være åbne for alle elever – med en diskurs om, at alle elever kan have en dårlig dag, hvor de har brug for mere ro til at koncentrere sig, samt voksne med tid til at være nærværende.

Endelig varetager en skole den kommunale erhvervslinje, som tilbydes til elever i 8.-9. klasse. Linjen er målrettet elever, som oplever, at en klassisk skoledag kan være demotiverende og uoverkuelig, heriblandt skoletrætte elever og mindre bogligt stærke elever. Erhvervslinjen giver

eleverne mulighed for at bruge og udvikle deres praktiske færdigheder og fungerer på den måde som en forberedelse til en erhvervsuddannelse. Eleverne skal udvælges og optages på erhvervslinjen, hvilket skolen beskriver som en medvirkende faktor til, at eleverne på linjen ikke opfattes som "specialklasseelever" – men at der i højere grad tillægges en værdi i at være optaget på linjen.

5. OPLEVEDE VIRKNINGER AF MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER



Kapitlet belyser følgende evalueringsspørgsmål:

- Hvis principperne for mangfoldige læringsmiljøer omsættes i praksis, hvilke positive og/eller negative virkninger oplever ledelse, pædagogisk personale, elever og forældre så?

I dette kapitel beskrives de oplevede virkninger af skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer i forhold til elevernes læring og trivsel samt det pædagogiske personales trivsel. Analysen bygger på kvalitative interviews med skoleledelser, udvalgt pædagogisk personale og elever på de 11 almene folkeskoler i Svendborg Kommune.

Overordnet peger evalueringen på en tværgående tendens til, at skoleledelsen i højere grad end pædagogisk personale fremhæver positive virkninger. Der er hverken internt på den enkelte skole eller på tværs af de 11 skoler tydelige forskelle mellem lederes og mellemlederes holdninger og oplevelser af virkningerne.

Det pædagogiske personale på en del af skolerne oplever på nuværende tidspunkt overvejende udfordringer i forbindelse med arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer og, for nogles vedkommende, negative følgevirkninger heraf. Ligeledes fremhæver ledelsen på nogle af skolerne og en del af det pædagogiske personale på skolerne negative virkninger for personalets trivsel. Enkelte lærere på tværs af flere skoler, oplever overvejende arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer som positivt og givende.

På trods af at særligt pædagogisk personale kan opleve arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer som udfordrende, befinder en stor del af skolerne sig i et mellemløje, hvor både ledelse og personale overordnet føler, at de er lykkedes med at implementere rammen i undervisningen. På enkelte skoler fremhæver ledelse såvel som pædagogisk personale overvejende negative virkninger af at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer.

Variationen kan skyldes skolernes forskellige udgangspunkter for at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer samt forskelle relateret til ledelse, fysiske rammer og ressourcer. Denne variation træder dog ikke frem i fokusgruppeinterviewene med udvalgte elever på de 11 skoler, hvor flere perspektiver går igen på tværs af skoler. Evalueringen peger ikke på, at elevernes oplevelse af de mangfoldige læringsmiljøer afhænger af klassetrin, dog fortæller en stor del af de interviewede elever i indskoling og på mellemtrin om meget larm og uro i undervisningen.

I det følgende præsenteres og uddybes de oplevede virkninger af skolernes mangfoldige læringsmiljøer.

5.1 Oplevede positive virkninger for elevers trivsel og læring

Både ledelser og pædagogisk personale på tværs af de 11 skoler fremhæver, at arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer i et vist omfang har bidraget positivt til elevernes trivsel og rummelighed.

De oplevede positive virkninger kan opsummeres i følgende to hovedpointer:

Mangfoldige læringsmiljøer skaber rummelige børn og unge

Evalueringen viser, at både ledelse og pædagogisk personale overvejende oplever, at arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer har bidraget positivt til elevernes rummelighed. På mange af

skolerne fortæller både ledelse og pædagogisk personale, at eleverne har fået en større bevidsthed om forskelligheder.

Særligt repræsentanter for skoleledelserne på tværs af de 11 skoler fremhæver, at det har været positivt at arbejde med visionen bag mangfoldige læringsmiljøer, fordi det er vigtigt at lære børn og unge, at man er forskellige, og at man derfor skal kunne rumme forskellige behov. Mange læ-



Det handler om at få skabt små empatiske medborgere, der kan leve i et mangfoldigt samfund.

Repræsentant fra skoleledelse

rere og pædagoger fremhæver også elevernes rummelighed og forståelse som en positiv læring. Eleverne har generelt en god forståelse for, hvorfor nogle elever bliver tilbudt særlige aktiviteter, mens andre ikke gør. En lærer fremhæver, at den store rummelighed hos eleverne betyder meget for den måde, eleverne ser sig selv på, fordi de kan spejle sig i hinanden. Det har en positiv betydning for undervisningen.

Eleverne på mange skoler udtrykker rummelighed, når de eksempelvis fortæller om, hvordan de prøver at hjælpe de elever, som har det særligt svært. Nogle elever fortæller, at de prøver at spørge de andre, om de vil være med i legen, hvis nogle elever eksempelvis ikke har en kammerat at være sammen med i frikvarteret. Ligeledes fortæller mange elever, at deres venner er gode til at hjælpe i timerne, hvis nogle har det svært. Erfaringerne fra den kvalitative data viser, at eleverne i overvejende grad forstår, at det kan være vigtigt og nødvendigt at rumme forskelligheder. På samme tid fortæller nogle elever, at de har svært ved at vide, hvad de skal gøre overfor en konkret klassekammerat med særlige behov. Eksempelvis fortæller en elev om en klassekammerat, som er meget indadvendt og stille. Eleven har flere gange prøvet at få klassekammeraten med, men hun har svært ved at forstå klassekammeratens opførsel; "når hun har anderledes behov, ved jeg slet ikke, hvad jeg skal gøre, og det er virkelig svært at vide, hvilke aktiviteter man også skal lave i frikvartererne". Overordnet bliver mangfoldigheden i elevgrupperne altså oplevet som positiv blandt eleverne på mange af skolerne, og de udtrykker i høj grad, at det er vigtigt at være forskellige. Dog peger evalueringen på, at det kan være nødvendigt at tydeliggøre for eleverne, hvordan man konkret rummer og imødekommer klassekammerater med særlige behov.



De, der har det svært, prøver jo, og de kæmper for det. Men de kan godt give op på forhånd, synes jeg, hvis de for nemmer, at de ikke kan. Jeg tror, at hvis de prøvede, og vi prøvede at hjælpe dem mere, ville de kunne.

Elev fra mellemtrinnet

Elever med særlige behov føler sig som en del af fællesskabet

Ledelsen på mange skoler peger på, at elever med særlige behov generelt trives, når skolerne tilrettelægger mangfoldige læringsmiljøer, der understøtter og rummer deres behov. Konkret kommer det til udtryk ved, at ledelsen på mange skoler overordnet oplever, at eleverne trives, når der er mulighed for støtte. En leder påpeger eksempelvis, at en positiv virkning af de mangfoldige læringsmiljøer er, at flere elever har "fået sænket skuldrene", fordi der er flere muligheder, der kan rumme elevernes forskelligheder end tidligere. Derudover fremhæver skoleledelsen på en af skolerne, at de oplever, at elever med særlige behov finder tryghed og selvsikkerhed i, at de er accepterede, som de er.

En del af det pædagogiske personale oplever ligeledes, at de mangfoldige læringsmiljøer bidrager positivt til elevernes fællesskabsfølelse. Dette kommer blandt andet til udtryk, når elever, der har det særligt svært, kan spejle sig i andre elever. Eksempelvis fremhæver en lærer på en af skolerne, at elever med særlige behov står mindre alene, fordi eleverne eksempelvis kan deltage i mellemformer med andre elever, hvilket bidrager positivt til elevernes følelse af at være en del af et fællesskab. Derudover oplever nogle lærere og pædagoger, at nest-inspirerede tiltag, holdinddelinger og klassezoner er virksomme redskaber, der hjælper elever med særlige behov til at regulere deres følelser og adfærd. Lærere og pædagoger på nogle skoler fremhæver, at disse tiltag er gode, fordi de hjælper eleverne til at være en del af almenfællesskabet.



Der er elever med vanskeligheder, som ikke har været en del af fællesskabet før, der nu er blevet integreret bedre gennem de her rammer. Eksempelvis har nogle af vores tosprogede elever fået en relation til andre elever, der også har svært ved noget.

Pædagogisk personale

5.2 Oplevede negative virkninger for elevers trivsel og læring

På tværs af de 11 skoler oplever skoleledelse og – især – pædagogisk personale en række negative følgevirkninger af rammen for mangfoldige læringsmiljøer. Disse kan opsummeres i følgende fire hovedpointer:

Eksempler på udfordringer med faglig differentiering af undervisningen på mange skoler

Evalueringen indikerer, at pædagogisk personale på mange skoler oplever udfordringer med at gennemføre fagligt differentieret undervisning og dermed møde alle elever med positive forventninger og passende udfordringer. Således fortæller pædagogisk personale på mange skoler om klasser med mange elever med forskellige faglige og sociale behov, som ofte kan gøre det vanskeligt for dem at undervisningsdifferentiere inden for de givne rammer. Lærere på en del af skolerne fortæller, at de i praksis ser sig nødsaget til at vælge mellem de socialt og fagligt udfordrede hhv. stærke elever. Det kan betyde, at de fagligt stærke elever ikke bliver tilstrækkeligt udfordrede. En lærer fortæller eksempelvis, at arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer på den måde skaber en ikkeintenderet "køkultur", hvor nogle elever ikke får den hjælp og de faglige udfordringer, de har brug for, fordi de ikke er blandt de udfordrede elever. Det betyder, at de elever, som har det sværest, ofte bliver prioriteret først. I forlængelse heraf fortæller lærere på mange skoler om eksempler på urolige og udadreagerende elever, som kan gøre det vanskeligt for læreren at gennemføre undervisningen.



Vi tilrettelægger jo efter laveste fællesnævner. Der er mange superelever, som bliver overset, fordi vi bøvl'er med dem, der har udfordringer.

Pædagogisk personale

Dette billede går igen i fokusgrupperne med elever, hvor elever på en del af skolerne fortæller, at de nogle gange må vente længe på, at deres klassekammerater bliver færdige med opgaverne, eller at de i forbindelse med gruppearbejde selv må lave opgaverne på vegne af hele gruppen. Ligeledes indikerer fokusgrupper med særligt elever i indskoling og på mellemtrin, at undervisningen nogle gange er præget af uro, fordi nogle få elever larmer eller skændes med lærerne. I den forbindelse udtrykker en del elever, at de ikke altid får den hjælp, de kunne ønske sig, fordi



Hvis der nogle gange er larm i min klasse, så bruger læreren tid på at få ro. Så glemmer de en og går videre til de andre.

Elev på mellemtrinnet

lærerne fokuserer på de elever, som har det svært og derfor forstyrrer undervisningen. Omvendt kan udfordringen med at differentiere undervisningen også betyde, at nogle elever med særlige behov har særdeles vanskeligt ved at følge med.

Udmøntningen af mangfoldige læringsmiljøer kan medføre mistrivsel blandt elever med mindre behov for støtte

Evalueringen viser, at en del af det pædagogiske personale udtrykker bekymring for den generelle trivsel blandt eleverne som en konsekvens af, at flere elever med særlige behov fastholdes i almenfællesskabet. Konkret fortæller nogle lærere og pædagoger, at de oplever, at det kan være



Jeg synes, det er fantastisk, at eleverne er så gode til at tilpasse sig til fællesskabet – men nogle gange bliver hensynet til dem, der har det svært, for stort. Det betyder, at andre elever ikke altid får sagt fra.

Pædagogisk personale

svært at have overblik over og understøtte alle elevers trivsel, når fokus ofte er på de elever, der kræver særlig støtte. En lærer beskriver, at de udadreagerende børn kan have stor negativ påvirkning på de øvrige elever, fordi de til tider sættes i nogle ubehagelige og utrygge situationer. Som tidligere nævnt fremhæver pædagogisk personale på tværs af de 11 skoler, at de oplever en stor rummelighed blandt eleverne. I den forbindelse peger en del lærere og pædagoger også på, at netop denne rummelighed for elever med særlige behov kan medføre mistrivsel blandt de øvrige elever, fordi mange af eleverne har vænnet sig til at

tilpasse sig andre og derfor sjældent siger fra, hvis deres grænser bliver overtrådt. Pædagogisk personale på en del af skolerne peger altså på, at det ikke kun er elever med særlige behov, der til tider mistrives i almenklassen. En række elever med mindre eller anderledes behov for støtte bliver overset, fordi elever med udadreagerende adfærd ofte kræver akut opmærksomhed fra en lærer eller pædagog. Blandt nogle af disse elever med mindre eller anderledes behov for støtte fremhæver pædagogisk personale på en del skoler eksempelvis elever med skolevægning og angst. Endelig fremhæver pædagogisk personale på en del af skolerne også mistrivsel blandt elever med særlige faglige forudsætninger. I praksis kan det nemlig være svært at imødekomme disse elevers faglige behov, hvilket kan medføre, at eleverne ikke stimuleres tilstrækkeligt og dermed trives mindre ved at gå i skole.

Mellemformer kan skabe dilemmaer forbundet med at rumme elever med særlige behov i fællesskabet

Skoleledelse og pædagogisk personale på tværs af alle 11 skoler oplever, at det kan være udfordrende at rumme elever med særlige behov i det almene fællesskab, og at dette i en del tilfælde fører til, at elever i praksis ekskluderes til mellemformer. Det kan eksempelvis dreje sig om elever med udadreagerende adfærd. På nogle af skolerne er der i sådanne tilfælde mulighed for, at eleverne kan være i mellemformer – som eksempelvis læringspit, Rampen eller Sidevognen. I den forbindelse fremhæver mange lærere og pædagoger et dilemma forbundet med, at det på den ene side er en fordel at kunne tilbyde eleven en alternativ mulighed, men på den anden side ekskluderer eleven fra det øvrige fællesskab. Selv når alternativet er en mellemform, er der risiko for "intern segregering" af eleven, især i tilfælde hvor eleven tilbringer så stor en del af undervisningstiden i mellemformen, at det er vanskeligt at "vende tilbage" til klassen. På de skoler, hvor mellemformer ikke er en mulighed, fortæller nogle lærere, at eleverne ofte selv forlader klasseværelset i undervisningstiden, eller at læreren må tage eleven ud af klassen for at sidde i et andet rum eller ude på gangen.

I nogle tilfælde modtager elever undervisning for længe i et alment tilbud

Overordnet peger evalueringen på, at både ledelse, lærere og pædagoger på alle 11 skoler oplever tilfælde af, at meget udfordrede elever fastholdes for længe i et alment skoletilbud med henvisning til rammen for mangfoldige læringsmiljøer og ambitionen om at flest mulig skal modtage undervisning i den almene folkeskole. Konkret fortæller en del lærere om eksempler fra undervisningen, hvor særligt udadreagerende elever mistrives – både fagligt og socialt. En skole fortæller om en konkret situation, hvor ledelsen forsøgte at få en elev visiteret til et specialtilbud, men blev vejledt til at afprøve yderligere tiltag i almenklassen. Dette resulterede ifølge skolen i, at elevens udfordringer blev yderligere forværret – til gene for eleven selv såvel som klassekammerater.



Nogle elever står på tær for at følge med og være en del af fællesskabet eller læringen. Hvis man er på overarbejde altid, så er der ingenting, der lykkes.

Pædagogisk personale

Repræsentanter for PPR har samme opmærksomhed.

De oplever også, at nogle elever modtager undervisning i det almene undervisningstilbud for længe. De peger på, at enkelte skoler endnu ikke er ret langt i etableringen af mellemformer målrettet særligt udfordrede elever. Dette medfører i nogle tilfælde, at enkelte elever fastholdes for længe i uhensigtsmæssige rammer. PPR påpeger også, at elever, der kommer fra mellemformer i almentilbuddet, kan være belastede og svære at tilpasse i specialtilbuddet. Det kan de, fordi de i nogle tilfælde har været fastholdt i mellemformerne for længe og dermed ikke fået den nødvendige specialpædagogiske understøttelse.

5.3 Oplevede virkninger på personalets trivsel

Udviklingsarbejde kan skabe kollegialt sammenhold og motivation

Evalueringen viser, at der blandt skoleledelse og pædagogisk personale på nogle af skolerne opleves, at arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer har bidraget til et øget samarbejde på tværs af det pædagogiske personale. Skoleledelsen på nogle af skolerne peger på, at de oplever et godt samarbejde om arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer, fordi lærerne synes, at det er spændende og udfordrende at lykkes med at skabe rummelige læringsmiljøer. Skoleledelsen på disse skoler påpeger, at de ser et stærkt sammenhold mellem lærere og pædagoger, efter at rammen for mangfoldige læringsmiljøer er vedtaget, hvilket kommer til udtryk ved et større fokus på sparring og udvikling. Lærere og pædagoger på en del af skolerne fortæller, at de oplever det som positivt, at personalet har fået større fokus på den brede elevgruppe – frem for kun at have særligt



fokus på "egne" elever. En lærer fremhæver, at forandringerne er positive, fordi det skaber et stærkt kollegialt sammenhold, der motiverer personalet til at løfte eleverne i fællesskab.

Vi har generelt en god accept iblandt os om, at der skal forskellige ting til for at lykkes nogle gange – og det er fedt. Det er særligt det her med at lade sig inspirere og rådgive af andre, hvis man har konkrete udfordringer med nogle elever.

Pædagogisk personale

Nogle lærere og pædagoger oplever også forandringerne som positive for det generelle arbejdsmiljø. I den forbindelse peger mange lærere på tværs af de 11 skoler på, at der er kommet en større accept af de udfordringer, der kan ligge i at rumme flere elever med særlige behov i klassen. Lærere og pædagoger på en del af skolerne fremhæver det som positivt, at der generelt er opstået en større ærlighed om konkrete udfordringer og begrænsninger i hverdagen, fordi det gør det nemmere at samarbejde og sparre om konkrete forbedringstiltag.

Mangfoldige læringsmiljøer kan hæmme lærernes tiltro til egne evner

På tværs af alle 11 skoler italesætter det pædagogiske personale, at den øgede diversitet i elevgruppen stiller nye krav til lærernes kompetencer. Lærere og pædagoger anerkender, at dette ikke

hænger snævert sammen med vedtagelsen af den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer, men afspejler generelle tendenser og udfordringer i skole såvel som samfund. Samtidig er oplevelsen dog, at rammen for mangfoldige læringsmiljøer har forstærket den generelle udvikling.

Som nævnt ovenfor oplever ledelsen på nogle skoler, at personalet oplever de nye opgaver som fagligt motiverende. Selv italesætter kun enkelte lærere og pædagoger på tværs af skolerne, at de oplever forandringerne som fagligt spændende. Lærere på en del af skolerne fortæller dog, at de oplever et godt sammenhold om arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer. På samme tid oplever lærere på mange af skolerne også i nogle situationer en utilstrækkelighed i rollen som lærer. En del lærere fremhæver især situationer med udadrettede børn, hvor lærerens rolle som klasseleder bliver udfordret. Her peger nogle af lærerne på, at rollen som underviser ofte erstattes med specialpædagogiske indsatser – hvilket mange lærere udtrykker frustration overfor. Nogle lærere og pædagoger fortæller, at følelsen af utilstrækkelighed har haft store konsekvenser for det pædagogiske personales generelle trivsel. Her fortæller nogle lærere, at de har kollegaer, der har svært ved at rumme klasseundervisningen, hvilket føles nedslående, demotiverende og stressende. En del skoler oplever, at der konkret har været flere sygemeldinger som konsekvens af disse udfordringer. Repræsentanter for PPR kan genkende denne problematik. De fortæller, at samtalerne ofte centrerer sig om, hvor grænsen går for, hvad man som lærer skal kunne rumme af forandring og udvikling.



Ingen tvivl om, at kompleksiteten presser arbejdsmiljøet på arbejdspladsen. Både utilstrækkeligheden og usikkerheden. Hvis du alt for ofte går rundt i et job, hvor du ikke kan løse dine opgaver, så bukker du under.

Pædagogisk personale

6. FORHOLD MED BETYDNING FOR OMSÆTNING AF MANGFOLDIGE LÆRINGSMILJØER



Kapitlet belyser følgende evalueringsspørgsmål:

- Hvilke forhold har betydning for, hvordan principperne omsættes i praksis samt virkningerne af at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer?

Formålet med kapitlet er at tegne et billede af, hvilke forhold på skolerne der har betydning for omsætningen af mangfoldige læringsmiljøer i praksis, herunder både fremmende og hæmmende forhold.

6.1 En heterogen elevgruppe behøver ikke at være en hindring

Evalueringen peger på, at en elevsammensætning kendetegnet af mange elever fra mindre ressourcestærke hjem stiller store krav til skolens arbejde med mangfoldige læringsmiljøer, men ikke nødvendigvis er en hindring for at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer. Nogle af de skoler, som i højest grad har omsat mangfoldige læringsmiljøer i praksis, har en stor andel elever fra mindre ressourcestærke hjem. Disse skoler har længe været nødt til at udvikle praksis og tilgange, som kan imødekomme mange forskellige elevers behov. På den måde har de haft et forspring i forhold til nogle af de skoler, som har eller tidligere har haft en mere homogen elevgruppe fra ressourcestærke hjem.

6.2 Tydelig og praksisnær ledelse

Evalueringen viser, at skoleledelsens tilgang til at oversætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i den enkelte skoles kontekst har stor betydning. På en del skoler fremhæver ledelse og pædagogisk personale, at ledelsen bør gå forrest i at skabe en læringskultur og et narrativ om, at implementeringen af mangfoldige læringsmiljøer er en proces, hvor det ikke kan undgås, at der begås fejl undervejs. Dette bidrager til en fælles forståelse og følelse af, at den enkelte lærer ikke står alene. En del skoler har brugt aktionslæring eller professionelle læringsfællesskaber, som de fora hvori man kan arbejde med at oversætte rammen til den lokale kontekst.

Det fremmer ligeledes omsætningen af mangfoldige læringsmiljøer, når ledelsen deltager aktivt i sparring med det pædagogiske personale. Derudover peger pædagogisk personale på nogle skoler på kontinuerlig sparring i klasse- eller årgangsteams som en væsentlig drivkraft.



Vi skal få det narrativ ud [...]. Fordi vi prioriterer, at det er okay, at elever har det svært og har udfordringer, men så afspejler det sig jo også i karakterne [...]. Vi kan ikke både have høje tal og have så udfordrede elever i en klasse.

Skoleledelse

6.3 Behov for kompetenceløft på en del skoler

Ledelse og pædagogisk personale på en del skoler peger på et behov for opkvalificering, blandt andet med fokus på specialpædagogik og metoder til undervisnings-differentiering. Uden efteruddannelse og opkvalificering har det pædagogiske personale som udgangspunkt ikke forudsætningerne for at kunne påtage sig den nye og brede lærerrolle, som mangfoldige læringsmiljøer og den større spændvidde i elevernes behov og forudsætninger, ofte kalder på.

6.4 Pædagogisk personales motivation

Det pædagogiske personales motivation for at arbejde med mangfoldige rammer har også betydning for omsætningen af rammen. I den forbindelse nævner enkelte skoleledere, at det kræver, at skoleledelsen oversætter rammen for mangfoldige læringsmiljøer, så den bliver meningsfuld i den enkelte skoles kontekst, og så det er tydeligt, hvad rammen indebærer i praksis. Som tidligere nævnt peger evalueringen på, at inddragelse af skolens pædagogiske personale i udvikling af tilgange og praksis kan fremme motivationen.

6.5 PPR's konsultative rolle

Samarbejdet med PPR opleves generelt af skoleledelser og pædagogisk personale som befordrende for skolernes arbejde med at omsætte rammen. Det er fremmende, at der er en helhedsorienteret tilgang til at samarbejde om skolens elever, hvor vidensdeling og understøttelse er i fokus. Det fordrer en praksisnær tilgang fra PPR's side, hvor de kommer tættere på skolerne, så det er muligt at sparre om konkrete udfordringer. Skoleledelser såvel som PPR giver udtryk for et ønske om endnu tættere samarbejde om at udmønte mangfoldige læringsmiljøer fremover.

6.6 Fysiske rammer

Skolens fysiske rammer har også betydning for, hvordan mangfoldige læringsmiljøer kan omsættes. En del skoler oplever for få kvadratmeter relativt til elevtallet, hvilket kan gøre det vanskeligt at etablere mellemformer og anvende holddeling, gruppearbejde mv., hvor der ofte er behov for mere plads end klasseværelset kan tilbyde. Er der derimod tilstrækkelig plads, som enkelte skoler nævner, at der er, kan man indrette både klasselokaler, fællesarealer inde og ude og mellemformer i separate lokaler.

6.7 Forståelse og opbakning fra forældrene

Opbakning fra forældregruppen er ligeledes en drivkraft for den enkelte skoles arbejde med mangfoldige læringsmiljøer. Enkelte skoler nævner, at en tættere dialog, som har til formål at give en større gensidig forståelse af, at læreren i sit virke skal tilgodese hele fællesskabet og ikke kun det enkelte barn, kan skabe opbakning fra forældregruppen.



Man skal jo vide, at med den elevgruppe, vi har fået med det her, de kræver mere af læreren både på det sociale plan, på forældreplan og på det faglige plan, fordi man skal sige tingene mange gange [...]. I min klasse er der 26 elever med 8-9 ordblinde og 6 af dem der har specielle

behov.

Pædagogisk personale



Forældrene ved, at vi vil deres børn. At børnene ved, at vi gør det her, fordi at jeg holder af dig. Jeg tror, det er derfor, at vi ikke har de her voldsomme forældrekonfrontationer.

Pædagogisk personale

6.8 Tilstrækkelige ressourcer

Skoleledelse og pædagogisk personale på tværs af de 11 skoler fremhæver, at arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer forudsætter en vis mængde økonomiske ressourcer til at ansætte personale med de rette kompetencer, herunder ressourcepersoner, samt til at ansætte tilstrækkeligt personale. I den forbindelse peger pædagogisk personale på en del skoler på en elev-/lærerratio kendetegnet ved enten færre elever i klassen eller flere lærere og pædagoger i klassen som et forhold, der i høj grad fremmer arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer. I forlængelse heraf nævner enkelte skoler, at det særligt er en udfordring, at planlagte to-lærer-timer ofte aflyses grundet behovet for vikardækning.

Nogle skoleledelser anerkender, at der er fulgt ressourcer med centraliseringen af den økonomiske tildelingsmodel, men at det ikke altid er tilstrækkeligt.



De spareforslag, de nedskæringer, der har været i kommunen, har ramt rigtig hårdt på de her elever, som har det svært.

Pædagogisk personale

7. FREMADRETTEDE OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER

Med afsæt i evalueringen kan der udledes en række opmærksomhedspunkter til forvaltningen og skolernes videre arbejde med at omsætte rammen for mangfoldige læringsmiljøer i praksis.

7.1 Opmærksomhedspunkter til forvaltningen

- Evalueringens konklusion om udfordringer med at differentiere undervisningen kalder på et øget fokus på at støtte skolerne i at anvende metoder og organiseringsformer der understøtter dette, fx holddeling og gruppearbejde.
- En del skoler efterspørger et kompetenceløft, blandt andet med fokus på specialpædagogik og metoder til undervisningsdifferentiering. Derfor anbefales det, at der gennemføres relevant kompetenceudvikling på tværs af skoler.
- En del skoler efterspørger ligeledes mere støtte til at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i hverdagen. Derfor anbefales det at fastholde og udbygge PPR's konsultative rolle.
- Det kan overvejes at supplere rammen med praksisnære beskrivelser af mangfoldige læringsmiljøer til inspiration, herunder evt. praksisanvisninger i form af konkrete greb og redskaber, som kan inspirere skolerne i omsætningen af rammen.

7.2 Opmærksomhedspunkter til skoleledelser

- Skoleledelserne kan med fordel videndele mere på tværs af kommunen om, hvordan rammen kan omsættes i praksis.
- Skoleledelserne kan med fordel arbejde på at skabe en læringskultur og inddrage pædagogisk personale i udviklingen af skolens praksis og tilgange til mangfoldige læringsmiljøer. Dette kan bidrage til at motivere og støtte det pædagogiske personale og dermed understøtte tilrettelæggelsen af mangfoldige læringsmiljøer.
- Skolerne kan med fordel – i højere grad end hidtil – formidle rammen og dens indhold til elever og forældre med henblik på at udbrede kendskabet samt opbygge en forståelse for mangfoldige læringsmiljøer og betingelserne for skolernes arbejde. Særligt formidlingen til elever kræver, at rammens formål og indhold oversættes.

8. BILAG: METODISK TILGANG OG DATAGRUNDLAG

Nærværende evaluering af rammen for mangfoldige læringsmiljøer i Svendborg Kommune er tilrettelagt som en kvalitativ evaluering, der har til formål at tilvejebringe 1) viden om, hvordan skolerne i Svendborg Kommune arbejder med mangfoldige læringsmiljøer i praksis – givet deres forskellige udgangspunkter og rammer, og 2) viden om de oplevede positive og/eller negative virkninger af mangfoldige læringsmiljøer fra forskellige aktørers perspektiv.

8.1 Metodisk tilgang

For at opnå den tilstræbte viden har Rambøll gennemført en principfokuseret evaluering, hvor det er principperne, der er genstand for evalueringen. Denne evalueringstype er valgt, fordi den kan rumme kompleksitet og diversitet, idet principper i praksis kan omsættes på forskellige måder. Dette er netop relevant i denne evaluering, hvor principper udledt fra den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer omsættes forskelligt på tværs af skolerne i Svendborg Kommune. Principperne fremgår af boksen nedenfor:

Principper for arbejdet med mangfoldige læringsmiljøer i Svendborg Kommune

- Alle børn og unge skal respekteres for det, de er og det, de kan.
- Alle børn og unge skal mødes med høje forventninger og passende udfordringer.
- Alle børn og unge skal være ligeværdige medlemmer af fællesskabet.
- Mangfoldighed og diversitet er en ressource, der har værdi for alle i fællesskabet.

I en principfokuseret evaluering belyser evalueringsspørgsmålene de involverede aktørers oplevelser af principperne, omsætning af principperne i praksis samt virkninger af principperne. Indeværende evaluering besvarer derfor følgende spørgsmål:

1. Oplever skoleledelse, pædagogiske personaler, elever og forældre rammen for mangfoldige læringsmiljøer som meningsfuld?
2. Hvordan omsætter skolerne principperne i den pædagogiske praksis?
3. Hvis principperne for mangfoldige læringsmiljøer omsættes i praksis, hvilke positive og/eller negative virkninger oplever ledelse, pædagogisk personale, elever og forældre?
4. Hvilke forhold har betydning for, hvordan principperne omsættes i praksis samt virkningerne af at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer?

Evalueringen belyser desuden forhold, der kan have betydning for, hvordan principperne omsættes i praksis samt peger på fremadrettet opmærksomhedspunkter i omsætningen af principperne.

Analysestrategi

Det kvalitative datamateriale indhentet på tværs af interviews er blevet systematisk bearbejdet med udgangspunkt i en startkodeliste med overordnede temaer. Med afsæt i kodningen er hovedpointer om skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer samt de forskellige aktørgruppers oplevelse af principperne for mangfoldige læringsmiljøer og deres virkninger kondenseret. Efter kodningen har vi anvendt mønstergenkendelse – en analytisk tilgang, der giver åbenhed for nye perspektiver, så den indledende kodeliste ikke bliver en spændetrøje i forhold til at identificere uforudsete nuancer og pointer.

8.2 Dataindsamling og datagrundlag

Evalueringen bygger på en kvalitativ interviewundersøgelse med en 360-graders tilgang til at af-dække arbejdet med rammen for mangfoldige læringsmiljøer fra alle involverede aktørers

perspektiv. For at tilvejebringe dybdegående viden herom har Rambøll tilrettelagt interviews med de forskellige aktører, herunder skoleledelse, pædagogisk personale, elever, PPR samt bestyrelsesforpersoner, som repræsenterer forældreperspektivet. Formater og fokus i interviewene er tilpasset hver respondentgruppen, hvilket udfoldes i dette afsnit.

Rekruttering af skoler og informanter

Rekrutteringen af de 11 almene folkeskoler foregik i samarbejde med Svendborg Kommune. I interviewet med skoleledelsen lagde vi op ti, at følgende skulle deltage: skoleleder, ledere med ansvar for faglig og pædagogisk ledelse i indskoling, på mellemtrin og i udskoling samt vejleder/resourceperson. Udvælgelse af pædagogisk personale til fokusgrupper foregik i dialog med skoleledelserne, hvor fem-seks lærere og evt. pædagoger fra 2-3 forskellige klasser eller årgangsteams blev udvalgt for at sikre perspektiver fra forskellige klasser og årgangsteams på skolen. Elever er udvalgt fra to-tre forskellige klasser i hhv. indskoling, mellemtrin og udskoling, således at elever fra indskoling interviews sammen osv. Udvælgelsen af elever til fokusgrupper foregik i samarbejde med det pædagogiske personale for at sikre et trygt og jævnbyrdigt rum. Hertil er bestyrelsesforpersoner udvalgt som repræsentanter for forældreperspektivet. Endelig er der gennemført et gruppeinterview med leder, pædagogiske konsulenter og psykologer fra PPR i Svendborg Kommune.

Dataindsamling

Der er i september-oktober 2022 gennemført casebesøg på alle 11 folkeskoler med almene undervisningstilbud i Svendborg Kommune. På hvert casebesøg blev der gennemført et gruppeinterview med ledelsen, en fokusgruppe med pædagogisk personale og en fokusgruppe med elever fra to-tre forskellige klasser i enten indskoling, på mellemtrin eller i udskoling. Supplerende hertil er der gennemført et virtuelt gruppeinterview med leder, pædagogiske konsulenter og psykologer fra PPR samt 11 virtuelle enkeltinterviews med bestyrelsesforpersoner for hver af de 11 skoler. Et samlet overblik over deltagende skoler, elev-, leder- og lærerinterviews fremgår af figur 2 på side 32, mens interviewenes form og fokus beskrives i det følgende.



Fokusgruppeinterviews med elever: Rambøll har afholdt 11 fysiske fokusgruppeinterviews med fire-seks elever fra samme klasse/årgang fra 11 folkeskoler i Svendborg Kommune. Heraf var fordelingen tre fokusgruppeinterviews med elever i indskoling, fire fokusgruppeinterviews med elever på mellemtrin og fire fokusgruppeinterviews med udskolingselever.

For at konkretisere og målrette dialogen med eleverne anvendte Rambøll i interviewene stimuli-materiale i form af likert-skalaøvelser og alderstilpassede udsagnskort. Materialerne blev anvendt som metodisk greb for at opstille scenarier, som eleverne kan forholde sig til og reagere på. Undervejs i fokusgruppen blev der stillet kognitive uddybende spørgsmål for at få eleverne til at uddybe deres perspektiver. Brugen af stimuli-materialerne var struktureret i en tematisk interviewguide, således at rammen for fokusgruppeinterviewet var semistruktureret. Stimuli-materialet er yderligere beskrevet i figur 1 på næste side.



Fokusgruppeinterviews med pædagogisk personale: Rambøll har gennemført 11 fysiske fokusgruppeinterviews med tre-seks pædagogiske personaler på 11 grundskoler i Svendborg Kommune.

Fokusgrupperne var struktureret efter en tematisk interviewguide med inddragende øvelser for at konkretisere deltagernes svar og refleksioner over deres arbejde med mangfoldige læringsmiljøer. Interviewene afdækkede 1) deres perspektiver på den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer, 2) hvordan de omsætter

mangfoldige læringsmiljøer i praksis, 3) oplevede virkninger og 4) drivkræfter og barrierer for at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis.



Gruppeinterviews med skoleledelser: Rambøll har gennemført ni fysiske fokus-gruppeinterviews med repræsentanter for skoleledelsen (skoleleder, ledere med ansvar for faglig og pædagogisk ledelse i hhv. indskoling, mellemtrin og udskoling samt evt. vejleder/ressourceperson) på de 11 grundskoler i Svendborg Kommune.

Gruppeinterviewene med lederne var semistruktureret, og lederne blev spurgt om 1) deres perspektiv på den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer, 2) hvordan de understøtter skolens pædagogiske personale i at arbejde med mangfoldige læringsmiljøer, 3) oplevede virkninger og 4) drivkræfter og barrierer for at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis.



Interviews bestyrelsesforpersoner: Foruden besøg på skolerne har Rambøll afholdt ni enkeltinterviews med bestyrelsesforpersoner via telefon eller Teams. Bestyrelsesformændene fungerede som repræsentanter for den brede forældregruppe på de 11 skoler.



I interviewet blev følgende emner belyst; 1) forældres kendskab og holdning til den overordnede ramme for mangfoldige læringsmiljøer samt 2) skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer i praksis.





Gruppeinterview med PPR: Endelig har Rambøll afholdt ét virtuelt gruppeinterview med syv repræsentanter for PPR i Svendborg Kommune. Konkret deltog tre pædagogiske konsulenter, tre psykologer og en leder.

I interviewet blev deltagerne spurgt om 1) skolernes arbejde med at omsætte mangfoldige læringsmiljøer i praksis, 2) oplevede virkninger af skolernes arbejde med mangfoldige læringsmiljøer og 3) deres syn på barrierer og drivkræfter for skolernes arbejde.

Figur 1: Stimuli-materiale

STIMULI-MATERIALE ANVENDT I FOKUSGRUPPER MED ELEVER	
 <p>Likert-skalaøvelser blev anvendt som afsæt for at igangsætte eleveres refleksion om mangfoldige læringsmiljøer. Konkret stillede interviewer en række spørgsmål relateret til mangfoldige læringsmiljøer i praksis, hvilket eleverne skulle svare på ved hjælp af en såkaldt likert-skala. Hver elev i fokusgruppen skulle på en skala fra 1-5 forholde sig til, i hvilken grad de var enige eller uenige i spørgsmålet.</p> <p>Den faciliterende konsulent opsatte plancher med skalaer fra 1 til 5 i rummet, hvor hver elev skulle markere deres svar. Efterfølgende bad interviewer eleverne om at begrunde deres placering på skalaen samt i fællesskab reflektere over deres eventuelt forskellige svar.</p>	 <p>Udsagnskort og vignetter med historier om mangfoldige læringsmiljøer blev anvendt til at få elevernes oplevelser i spil. Konkret læste interviewer udsagn eller korte historier op, som handlede om både positive og mere udfordrende aspekter af at gå i en klasse/på en skole med elever med forskellige behov.</p> <p>Efterfølgende bad interviewer eleverne om at forholde sig til historierne: Hvordan tror I, personer i historien, har det? Synes I, de handler rigtigt eller forkert, og hvorfor? Hvad ville I selv have gjort? Har I oplevet noget lignende i jeres klasse? Osv.</p> <p>Med afsæt i elevernes dialog om udsagnskort og vignetter, blev eleverne inviteret til at dele egne erfaringer med mangfoldige læringsmiljøer.</p> <p>Udsagnskort og vignetter er blevet tilpasset elevernes alder.</p>

Figur 2: Overblik over afholdte interviews med ledere, pædagogisk personale og elever

 Skoler	 Afholdte interviews
Issø-skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 8.-9. klasse
Nymarkskolen	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 8.-9. klasse
Rantzausminde Skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 7.-8. klasse
Skårup Skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 7.-9. klasse
Stokkebæk Skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 5.-6. klasse
Thurø Skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 2.-3. klasse
Tved Skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 2. og 3. klasse
Tåsingeskolen	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 2.-3. klasse
Vestermarksskolen	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 3.-5. klasse
Vestre Skole	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 2.-3. klasse
Ørkildskolen	<ul style="list-style-type: none"> • Ét gruppeinterview med ledelsen • Ét fokusgruppeinterview med pædagogisk personale • Ét fokusgruppeinterview med elever fra 4. og 6. klasse